

30-Oktyabr, 2025-yil

**DINIY EKSTREMIZM BILAN BOG‘LIQ HUQUQBUZARLIKLAR
PROFILAKTİKASINI TASHKIL ETISHDA PROFILAKTIKA
INSPEKTORLARINING DIN ULAMOLARI BILAN HAMKORLIGINI
TAKOMILLASHTIRISH**

Ermatov Tohirjon Tolibjon o‘g‘li

*O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi 3-o‘quv kursi 327-guruh
kursanti*

Annotatsiya: *Ushbu maqola O‘zbekiston Respublikasida diniy ekstremizm bilan bog‘liq huquqbuzarliklarning oldini olishda profilaktika inspektorlari va din ulamolari o‘rtasidagi hamkorlikni tahlil qiladi. Maqola 8 bo‘limdan iborat bo‘lib, diniy ekstremizmning ta‘rifi, uning xavflari, huquqiy asoslari, inspektorlar va ulamolar rolining ahamiyati, hamkorlikning zarurati, shakllari, amaliy tajribalar, muammolar va yechim yo‘llarini batafsil yoritadi. O‘zbekiston qonunchiligi va xalqaro tajribaga asoslangan holda, hamkorlikning jamiyatdagi diniy bag‘rikenglik va xavfsizlikni ta‘minlashdagi muhimligi ta‘kidlanadi. Maqolada ekstremizmga qarshi kurashda ma‘naviy va huquqiy yondashuvlarni birlashtirish orqali sinergiya yaratish imkoniyatlari ko‘rsatiladi. Amaliy misollar, masalan, mahalliy tadbirlar va xalqaro dasturlar, hamkorlikning samaradorligini tasdiqlaydi. Muammolarni bartaraf etish uchun qonunchilikni takomillashtirish, ta‘lim dasturlari va moliyaviy yordam kabi takliflar beriladi. Maqola milliy xavfsizlikni mustahkamlash va tinchlik madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.*

Annotatsion: *This article analyzes the collaboration between prevention inspectors and religious scholars in preventing offenses related to religious extremism in the Republic of Uzbekistan. Comprising 8 sections, the article comprehensively covers the definition of religious extremism, its dangers, legal foundations, the significance of the roles of inspectors and scholars, the necessity of collaboration, its forms, practical experiences, challenges, and proposed solutions. Grounded in Uzbekistan’s legislation and international practices, the article highlights the importance of this collaboration in ensuring religious tolerance and security in society. It demonstrates the potential for synergy by integrating legal and spiritual approaches in combating extremism. Practical examples, such as local initiatives and international programs, confirm the effectiveness of this collaboration. To address challenges, recommendations include improving legislation, implementing training programs, and providing financial support. The article holds scientific and practical significance for strengthening national security and fostering a culture of peace.*

Kalit so‘zlar: *diniy ekstremizm, profilaktika inspektorlari, din ulamolari, hamkorlik, huquqbuzarliklar profilaktikasi, O‘zbekiston qonunchiligi, diniy bag‘rikenglik, ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar, milliy xavfsizlik, deradikalizatsiya, ma‘lumot almashish, qo‘shma tadbirlar, huquqiy asoslar, ijtimoiy barqarorlik, ma‘rifat.*

Keywords: *religious extremism, prevention inspectors, religious scholars, collaboration, prevention of offenses, Uzbekistan legislation, religious tolerance, spiritual-educational activities, national security, deradicalization, information exchange, joint initiatives, legal framework, social stability, enlightenment.*

1. KIRISH

O‘zbekiston Respublikasida diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurash milliy xavfsizlikning eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. So‘nggi yillarda mamlakatimizda diniy bag‘rikenglikni ta‘minlash, ma‘naviy-ma‘rifiy ishlarini rivojlantirish va jamiyatdagi diniy munosabatlarni tartibga solish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu maqola aynan diniy ekstremizm bilan bog‘liq huquqbuzarliklarning profilaktikasini tashkil etish jarayonida profilaktika inspektorlarining din ulamolari bilan hamkorligiga bag‘ishlangan bo‘lib, bu mavzuni chuqur va batafsil yoritishga qaratilgan.

Maqola O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligi, xalqaro tajriba, ilmiy tadqiqotlar va amaliy misollarga asoslanib yozilgan. Unda hamkorlikning zarurati, asosiy shakllari, muammolari, yechim yo‘llari va kelajakdagi rivojlanish istiqbollari tahlil qilinadi. Asosiy maqsad – profilaktika ishlarini yanada samarali va tizimli qilish uchun ilmiy-praktik takliflar berishdir. Maqola 8 ta bo‘limdan iborat bo‘lib, har bir bo‘lim mavzuning muayyan jihatini batafsil yoritadi, shu bilan birga umumiy rasmni saqlab qoladi.

Diniy ekstremizm tushunchasi haqida gap ketganda, uni diniy e‘tiqodlarni ekstremistik maqsadlarda ishlatish orqali jamiyatga zarar yetkazish sifatida ta‘riflash mumkin. Bu hodisa nafaqat huquqiy, balki ijtimoiy va ma‘naviy jihatlarini ham o‘z ichiga oladi. O‘zbekiston Respublikasi “Ekstremizmga qarshi kurash to‘g‘risida”gi Qonuni (O‘RQ-489-son, 2018 yil 30 iyul) bu tushunchani aniq belgilab, uning oldini olish choralari ko‘rsatib beradi. Profilaktika inspektorlari Ichki ishlar organlarining asosiy bo‘g‘ini bo‘lib, ular huquqbuzarliklarning oldini olishda, ayniqsa mahalliy darajada faol ishtirok etadilar. Din ulamolari esa jamiyatda ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar olib borib, ekstremistik g‘oyalarning tarqalishiga qarshi kurashda muhim rol o‘ynaydilar, chunki ular diniy bilimlarga asoslangan holda yoshlarni to‘g‘ri yo‘lga yo‘naltiradilar.

Ushbu hamkorlik O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 18 apreldagi PQ-2896-son qarori “Huquqbuzarliklar profilaktikasini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”ga asoslangan bo‘lib, unda profilaktika inspektorlarining vazifalari va ularning boshqa tashkilotlar bilan hamkorligi batafsil belgilangan. Shuningdek, O‘zbekistonning Birlashgan Millatlar Tashkilotidagi faoliyati, xususan, 2018 yilda BMT Bosh Assambleyasida qabul qilingan “Ma‘rifat va diniy bag‘rikenglik” rezolyutsiyasi (O‘zbekiston tashabbusi bilan) bu mavzuni xalqaro darajada ko‘tarib, hamkorlikning global ahamiyatini ta‘kidlaydi.

Maqolaning quyidagi bo‘limlarida mavzuni batafsil yoritish uchun quyidagi jihatlar ko‘rib chiqiladi: diniy ekstremizmning ta‘rifi va xavflari, huquqiy asoslar, inspektorlar va

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Oktyabr, 2025-yil

ulamolarning rollari, hamkorlik zarurati, shakllari, amaliy misollar, muammolar va xulosa. Har bir bo‘limda ilmiy va amaliy dalillar keltiriladi, shu bilan birga takliflar beriladi.

2. Diniy ekstremizm tushunchasi va uning xavflari

Diniy ekstremizm – bu diniy e’tiqodlarni radikal va zo‘ravonlikka asoslangan harakatlar uchun bahona qilish orqali jamiyatning barqarorligiga tahdid soluvchi hodisa. Ushbu tushunchaning ta’rifi O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligida batafsil berilgan: masalan, Jinoyat kodeksining 244-moddasi bo‘yicha diniy ekstremizm jinoyat sifatida baholanadi va u diniy adovatni qo‘zg‘ash, diniy guruhlarini targ‘ib qilish yoki zo‘ravonlikka chaqirish kabi harakatlarni o‘z ichiga oladi. Xalqaro darajada esa BMTning “Ekstremizm va terrorizmga qarshi kurash” bo‘yicha rezolyutsiyalari bu hodisani global xavf sifatida ta’riflaydi.

Diniy ekstremizmning xavflari ko‘p qirrali: birinchidan, jamiyatdagi millatlararo va dinlararo munosabatlarning buzilishi, ikkinchidan, terrorizmning kuchayishi va uchinchidan, yoshlarning radikallasuvi. Masalan, internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqaladigan ekstremistik materiallar yosh avlodni osonlikcha o‘ziga jalb etishi mumkin, bu esa oilalar va jamiyat uchun katta xavf tug‘diradi. O‘zbekistonda so‘nggi yillarda o‘tkazilgan tadqiqotlar (masalan, O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi tomonidan) shuni ko‘rsatadiki, diniy ekstremizmning ildizlari ko‘pincha ma’naviy bo‘shliq, iqtisodiy muammolar va noto‘g‘ri ta’limda yotadi.

Xalqaro tajribaga ko‘ra, BMTning 2018 yil 12 dekabrda “Ma’rifat va diniy bag‘rikenglik” rezolyutsiyasi (O‘zbekiston tashabbusi bilan qabul qilingan) diniy ekstremizmga qarshi ma’rifatni ta’kidlaydi va ulamolarning rolini alohida e’tirof etadi. O‘zbekistonda diniy ekstremizmning oldini olish uchun “Antiterror” va “Tozalash” kabi maxsus tadbirlar o‘tkaziladi, unda profilaktika inspektorlari va ulamolar birgalikda ishtirok etadilar.

Din ulamolari bu xavflarni tushuntirishda muhim rol o‘ynaydilar, chunki ular Islom dinining tinchlik va bag‘rikenglik tamoyillarini asoslab beradilar. Ulamolar bu tamoyillarni masjidlarda, maktablarda va ommaviy tadbirlarda targ‘ib qilib, jamiyatni himoya qiladilar.

Profilaktika inspektorlari esa huquqiy choralar orqali nazoratni ta’minlaydilar: ular ekstremistik materiallarni aniqlash, fuqarolarni ogohlantirish va huquqbuzarliklarni oldini olishda faoldirlar. Ularning hamkorligi xavflarni bartaraf etishda sinergiya yaratadi, chunki huquqiy va ma’naviy yondashuvlar birlashganda natija yanada samarali bo‘ladi. Masalan, bir tadqiqotga ko‘ra (YeXHT hisoboti, 2020 yil), bunday hamkorlik ekstremizm hodisalarini 30-40% ga kamaytirishi mumkin.

3. Profilaktika inspektorlarining roli va vazifalari

Profilaktika inspektorlari O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar organlarining muhim bo‘g‘ini bo‘lib, ular huquqbuzarliklarning, xususan, diniy ekstremizm bilan bog‘liq jinoyatlarning oldini olishda asosiy rol o‘ynaydi. Ular mahalliy darajada, ya’ni fuqarolar yig‘inlari va tayanch punktlarida faoliyat yuritib, jamiyat bilan bevosita aloqada bo‘lishadi. Profilaktika inspektorlarining faoliyati O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 18 apreldagi PQ-2896-son qarori (“Huquqbuzarliklar profilaktikasini takomillashtirish chora-

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Oktyabr, 2025-yil

tadbirlari to‘g‘risida”) va “Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi Qonunga (2016 yil 16 sentyabr) asoslanadi. Ushbu bo‘limda inspektorlarning vazifalari, huquqlari, amaliy faoliyati, ularning diniy ekstremizmga qarshi kurashdagi o‘rni, shuningdek, muammolar va takliflar batafsil yoritiladi.

3.1. Profilaktika inspektorlarining asosiy vazifalari

Profilaktika inspektorlarining vazifalari qonunchilikda aniq belgilangan bo‘lib, ular huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan keng ko‘lamli choralar bilan shug‘ulanadilar. PQ-2896-son qaroriga ko‘ra, ularning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

Huquqbuzarliklarning sabablarini aniqlash va bartaraf etish: Inspektorlar mahallalarda fuqarolar bilan suhbatlar o‘tkazib, ijtimoiy muammolar, masalan, ishsizlik, ta‘lim darajasining pastligi yoki diniy savodsizlik kabi ekstremizmga olib keluvchi omillarni aniqlaydi. Masalan, mahalliy yig‘inlarda ota-onalar bilan uchrashuvlar tashkil qilib, yoshlarning radikallashtirish ehtimolini baholaydilar.

Aholi bilan muloqot o‘rnatish: Inspektorlar mahalliy aholining ishonchiga ega bo‘lish uchun ochiq muloqot usullaridan foydalanadilar. Ular fuqarolarga huquqiy maslahatlar beradi, ekstremistik faoliyatning xavf-xatarlari haqida tushuntiradi va qonunbuzarliklarning oqibatlarini to‘g‘risida ma‘lumot tarqatadi. Masalan, 2023 yilda Toshkent shahrida o‘tkazilgan “Huquqiy ma‘rifat soati” tadbirlari doirasida inspektorlar 10,000 dan ortiq fuqaroni qamrab oldi.

Diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi tadbirlar o‘tkazish: Inspektorlar masjidlarda, ta‘lim muassasalarida va ommaviy joylarda diniy ekstremizmning oldini olish bo‘yicha targ‘ibot ishlarini olib boradilar. Ular “Antiterror” va “Tozalash” kabi maxsus operatsiyalarda ishtirok etib, ekstremistik materiallarni aniqlash va tarqatuvchilarni fosh qilishda faoldirlar.

Fuqarolarni profilaktika choralariga jalb etish: Inspektorlar mahalla faollari, oqsoqollar va yoshlar tashkilotlari bilan hamkorlikda ishlaydi. Masalan, mahallalarda “Xavfsiz mahalla” dasturi doirasida fuqarolar bilan birgalikda xavf-xatarlarni aniqlash va bartaraf etish bo‘yicha ish olib boriladi.

Monitoring va hisobot berish: Inspektorlar ijtimoiy tarmoqlarni, ommaviy axborot vositalarini va mahalliy jamoalarni monitoring qiladi, ekstremistik g‘oyalar tarqalishini aniqlaydi va bu haqda yuqori organlarga hisobot taqdim etadi. 2023 yilgi Ichki ishlar vazirligi hisobotiga ko‘ra, inspektorlar tomonidan 500 dan ortiq potentsial ekstremistik hodisalar aniqlanib, oldi olingan.

3.2. XULOSA

Profilaktika inspektorlari diniy ekstremizmga qarshi kurashda muhim rol o‘ynaydi, chunki ular mahalliy darajada fuqarolar bilan bevosita ishlaydi va potentsial xavf-xatarlarni erta aniqlaydi. Ularning huquqiy vakolatlari va amaliy faoliyati jamiyatda xavfsizlikni ta‘minlashga xizmat qiladi. Biroq, samaradorlikni oshirish uchun ta‘lim, resurslar va hamkorlik mexanizmlarini takomillashtirish zarur. Din ulamolari bilan yaqin hamkorlik inspektorlarning ishini yanada samarali qiladi, chunki bu ikki tomonning birlashishi huquqiy va ma‘naviy yondashuvlarni muvozanatlashtiradi.

4. Din ulamolari jamiyatdagi o‘rni va ularning profilaktikadagi roli

Din ulamolari – diniy ilm sohiblari bo‘lib, ular masjidlarda, madrasalarda va jamoalarda ma’rifiy ishlar olib boradilar. O‘zbekistonda O‘zbekiston musulmonlari idorasi (OMI) ulamolari faoliyatini muvofiqlashtiradi va ularni ro‘yxatdan o‘tkazadi. Ulamolar jamiyatda ma’naviy yetakchi sifatida tanilgan, chunki ular diniy masalalarni hal qiladilar va yoshlarni tarbiyalaydilar.

Ularning profilaktikadagi roli: Diniy ta’lim berish orqali ekstremistik ta’sirlarga qarshi immunitet yaratish. Masalan, universitetlarda va maktablarda o‘tkaziladigan tadbirlarda ulamolar diniy ekstremizmning salbiy oqibatlarini tushuntiradilar, Islom dinining tinchlik tamoyillarini asoslab beradilar. OMI tomonidan nashr etilgan materiallarda ulamolar ekstremizmni diniy tamoyillarga zid deb ko‘rsatadilar.

Ulamolarning o‘rni ijtimoiy barqarorlikda katta: ular oilalarda va mahallalarda maslahat beradilar, zo‘ravonlikka qarshi targ‘ib qiladilar. Xalqaro tajribada (masalan, Marokashda) ulamolar deradikalizatsiya dasturlarida faol ishtirok etadilar.

O‘zbekistonda ulamolar soni 2000 dan ortiq bo‘lib, ularning ko‘pchiligi maxsus ta’lim olgan.

Taklif: Ulamolarni huquqiy masalalarga o‘rgatish uchun seminarlar o‘tkazish.

5. Profilaktika inspektorlari va din ulamolari hamkorligining zarurati

Hamkorlik zarur, chunki inspektorlar huquqiy, ulamolar esa ma’naviy jihatni ta’minlaydilar. Birgalikda ular jamiyatda ekstremizmga qarshi madaniyatni shakllantiradilar. Zarurat ekstremizmning ildizlari ma’naviy bo‘shliqda yotganida namoyon bo‘ladi, shuning uchun huquqiy va diniy yondashuvlar birlashishi kerak.

Xalqaro tajribada (masalan, Saudiya Arabistoni yoki Indoneziya) ulamolar politsiya bilan hamkorlikda deradikalizatsiya dasturlarini amalga oshiradilar. O‘zbekistonda bu hamkorlik milliy xavfsizlikni mustahkamlaydi, chunki inspektorlarning huquqiy kuchini ulamolarning ma’naviy nufuzi to‘ldiradi.

Tadqiqotlar (masalan, O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi, 2022 yil) shuni ko‘rsatadiki, hamkorliksiz profilaktika samarasi 50% ga past bo‘ladi. Zarurat yoshlar orasida ekstremizm tarqalishida: ulamolar diniy savollarga javob bersa, inspektorlar huquqiy oqibatlarni tushuntiradi.

Taklif: Hamkorlikni majburiy qilish uchun qonunchilikka ayrim o‘zgartirishlar kiritish.

6. Hamkorlik shakllari va mexanizmlari:

Qo‘shma tadbirlar: Seminarlar, uchrashuvlar, masjidlarda tushuntirish ishlari. Masalan, har oy mahallalarda o‘tkaziladigan suhbatlar.

Ma’lumot almashish: Inspektorlar ulamolarga potentsial xavflar haqida xabar beradilar, ulamolar esa jamoadagi holatni bildiradilar. Bu maxfiy ma’lumotlar bazasi orqali amalga oshiriladi.

Dasturlar ishlab chiqish: Yoshlar uchun ma’rifiy dasturlar, masalan, “Tinchlik va bag‘rikenglik” loyihasi.

Nodavlat tashkilotlari orqali: NNTlar bilan birgalikda loyihalar ishlab chiqish.

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Oktyabr, 2025-yil

Mexanizmlar: Qo‘shma komissiyalar tuzish, yillik reja ishlab chiqish va monitoring.
Misol: Toshkent shahrida o‘tkaziladigan “Diniy ekstremizm va uning salbiy oqibatlari” mavzusidagi tadbirlar, unda inspektorlar va ulamolar ishtirok etadilar.

Taklif: Raqamli platforma yaratish ma’lumot almashish uchun.

7. Muammolar va yechim yo‘llari

Muammolar:

Hamkorlik mexanizmlarining yetarli emasligi: Qonunlarda batafsil belgilanishi kerak.

Resurslar kamligi: Moliyalashtirish va ta’lim etishmasligi.

Ulamolarning huquqiy bilimi pastligi va aksincha.

Jamiyatdagi ishonchsizlik.

Yechimlar:

Qo‘shma o‘quv dasturlari: Har yili seminarlar o‘tkazish.

Qonunchilikni takomillashtirish: Yangi qarorlar chiqarish.

Davlat tomonidan moliyalashtirish: Byudjetdan ajratish.

Monitoring va baholash tizimini joriy etish: Yillik hisobotlar.

Jamiyatni jalb etish: OAV orqali targ‘ib.

Ushbu yechimlar amalga oshirilsa, hamkorlik samarasi oshadi.

8. XULOSA

Profilaktika inspektorlari va din ulamolari hamkorligi diniy ekstremizmga qarshi kurashda samarali vositadir. Ushbu hamkorlikni rivojlantirish orqali O‘zbekiston tinchlik va bag‘rikenglik jamiyatini qurishi mumkin. Asosiy takliflar: Milliy dastur ishlab chiqish, ta’limni kuchaytirish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

O‘zbekiston Respublikasi qonunlari (www.lex.uz).

BMT rezolyutsiyalari (www.un.org).

Ilmiy maqolalar va hisobotlar (Ichki ishlar vazirligi, OMI).

“Ekstremizmga qarshi kurash to‘g‘risida”gi Qonun (O‘RQ-489-son, 2018 yil 30 iyul). (www.lex.uz)

“Terrorizmga qarshi kurash to‘g‘risida”gi Qonun (2000 yil). (www.lex.uz)

“Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonun (2014 yil). (www.lex.uz)

“Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi Qonun (2016 yil). (www.lex.uz)

“Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘g‘risida”gi Qonun (1998 yil, 2021 yil o‘zgartirishlar bilan). (www.lex.uz)

O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi (244, 244-1-moddalar). (www.lex.uz)

O‘zbekiston Respublikasi Ma’muriy javobgarlik kodeksi (184-modda). (www.lex.uz)

Prezident farmonlari va qarorlari:

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 18 aprel PQ-2896-son qarori “Huquqbuzarliklar profilaktikasini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. (www.lex.uz)

Xalqaro hujjatlar:

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Oktyabr, 2025-yil

BMT Bosh Assambleyasining 2018 yil 12 dekabr “Ma’rifat va diniy bag‘rikenglik” rezolyutsiyasi (O‘zbekiston tashabbusi bilan). (www.un.org)

BMTning “Terrorizmga qarshi kurash to‘g‘risida”gi Konventsionalari. (www.un.org)

Yevropa xavfsizlik va hamkorlik tashkilotining (YeXHT) ekstremizmga qarshi kurash bo‘yicha tavsiyalari (2020 yil hisoboti). (www.osce.org)

Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligi (MDH) shartnomalari, xususan, terrorizm va ekstremizmga qarshi hamkorlik bo‘yicha kelishuvlar. (www.cis.minsk.by)

Ilmiy va amaliy manbalar:

O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligining 2022 va 2023 yillardagi yillik hisobotlari. (www.iiv.uz)

O‘zbekiston Fanlar Akademiyasining “Diniy ekstremizmning ijtimoiy ildizlari” bo‘yicha tadqiqoti (2022 yil).

Xalqaro tadqiqotlar: Saudiya Arabistoni va Indoneziyadagi deradikalizatsiya dasturlari bo‘yicha maqolalar (www.phoenixpublication.net).

YeXHTning 2020 yilgi hisoboti: “Diniy ekstremizmga qarshi kurashda jamoat xavfsizligi organlari va diniy tashkilotlarning hamkorligi”. (www.osce.org)

Boshqa manbalar:

O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi tomonidan o‘tkazilgan “Xavfsiz mahalla” loyihasi hisobotlari (2023 yil).

Toshkent shahrida o‘tkazilgan “Huquqiy ma’rifat soati” tadbirlari haqidagi ma’lumotlar (Ichki ishlar vazirligi arxivi, 2023 yil).